

O'RIK YETISHTIRISHNING VILOYAT MISOLIDA RAQAMLARDAGI TAHLILI

Alisher Botirov

Toshkent davlat agrar universiteti Samarqand filiali

Mardon Isoqov

Toshkent davlat agrar universiteti Samarqand filiali magistranti talabasi

ANNOTATSIYA

O'rik O'zbekistonda ertapishar va shirin ta'mga ega muhim iste'mol qilinadigan danakli mevalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada Samarqand viloyatida yetishtiriladigan o'riklarning asosiy ekin maydonlari va ekilib kelinayotgan navlari haqida so'z yuritiladi. Ushbu maqolada Samarqand viloyati statistik ma'lumotlaridan foydalanilgan. Kuzatilgan ma'lumotlar natijalari shuni ko'rsatdiki, o'rik ekiladigan maydonlarda deyarli quyidagi navlari, ya'ni "Mayskiy", "Berton", "Vengerka" va "Ispolenskiy" navlari ekilishi kuzatildi.

Kalit so'zlar: o'rik, ekish maydonlari, tup soni.

KIRISH

O'rik danakli meva gurupasi o'rik turi, Rosaceae oilasining Armenica Mill avlodiga kiradi. O'rik ko'chati o'tkazilgandan keyin 3-4 yilda hosilga kiradi. O'rtacha 50-70 yil yashaydi. Yangi pishgan o'rik mevasi tarkibida 8.4-19 % gacha shakar 0.3-1.7% gacha turli kislotalar 0.1-1.6 % gacha pektin, bundan tashqari A va C vitaminlari uchraydi. Uni turshagida esa 80 % va undan yuqori miqdorda shakar bo'ladi. Shuningdek O'rta Osiyoda yetishtiriladigan o'riklarning mag'zi shirin bo'lib, bodom mag'zi kabi iste'mol qilinadi, bozorlarda iste'mol uchun (sho'rdanak) sotiladi. O'rik danagi tarkibida 40-58% gacha miqdorida moy va 28% oqsil bo'ladi. O'rikning achchiq bo'lgan danaklari mag'zidan amigdalin moddasi mavjud bo'lib u texnik va oziq-ovqat sanoati uchun ishlatiladigan moy olinadi [1]. Mamlakatimizda o'rik yetishtirishi bo'yicha mevalar orasida uzum va olmadan keyingi 3-o'rinda turadi [2]. Bog'dorchilik maydonlari yildan yilga oshib borib 2021 yilda 342.5 ming gektarni tashkil qilmoqda. Shundan meva va rezavor meva maydoning 42.0 ming gektari Samarqand viloyati hissasiga to'g'ri keladi [2, 3, 4, 5].

FOYDALANILGAN MATERIALLAR VA USULLAR

Samarqand viloyatida o'rikning umumiy maydoni 177 ga bo'lib, eng ko'p ekilgan o'rik navlari "Berton" va "Mayskiy",

shuningdek, "Vengerka" hisoblanadi. Qolaversa, Jomboy tumanidagi o'rik plantatsiyalari viloyatda birinchi o'rinni egallagan bo'lsa, Paxtachi tumani ekin maydonlari bo'yicha keyingi o'rinlarda turadi.

Ushbu tadqiqot ishining maqsadi o'rikning o'tgan yillar va yetishtirilayotgan navlari, o'simliklarning hosildorligi va yetishtirish bo'yicha statistik ma'lumotlarini tahlil qilishdan iborat.

1-jadval.

Samarqand viloyatida asosan yetishtiriladigan o'rik navlari tumanlar misolida 2021 yil.

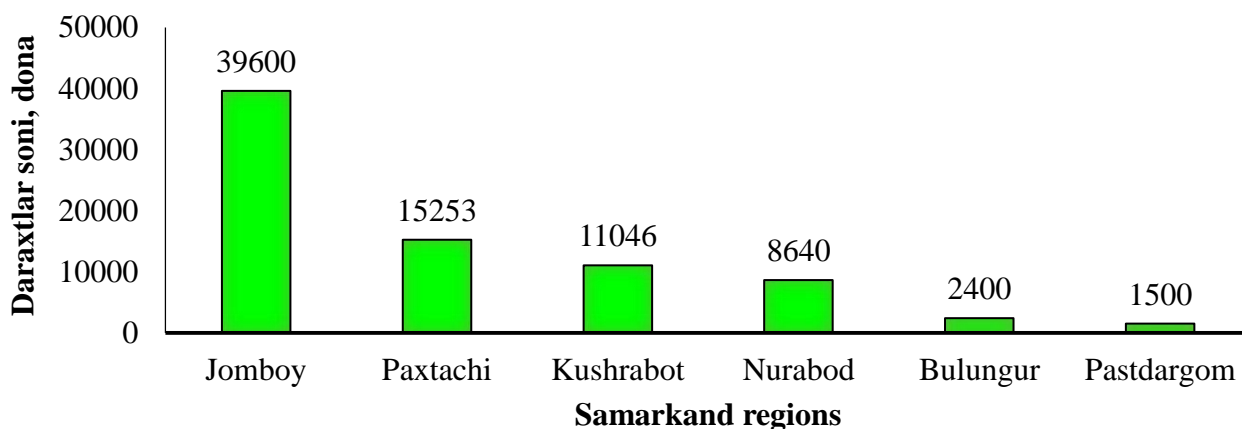
T/r	Samarqand tumanlari	Navlar
1	Bulung'ur	Smetelna
		Mayskiy
		Vengerka
		Berton
2	Oqdarya	Berton
3	Pastdarg'om	Berton
4	Tayloq	Maldovanka
		Ispolenskiy
5	Qo'shrabod	Vengerka
		Askanex
		Berton

Ushbu tadqiqotda Samarqand viloyati Samarqand statistik tashkilotining o'rik statistik ma'lumotlari tahlil qilindi. Barcha ma'lumotlar statistik modelning dinamik usulida tahlil qilindi. Jadvallar va rasmlar Microsoft Excel bilan tasvirlangan.

OLINGAN NATIJALAR

Samarqand viloyatida 2021-yilda yetishtirilgan o'rik navlari va ular qaysi tumanlarda yetishtirilganligi bo'yicha ma'lumotlar berilgan (1-jadval). Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki

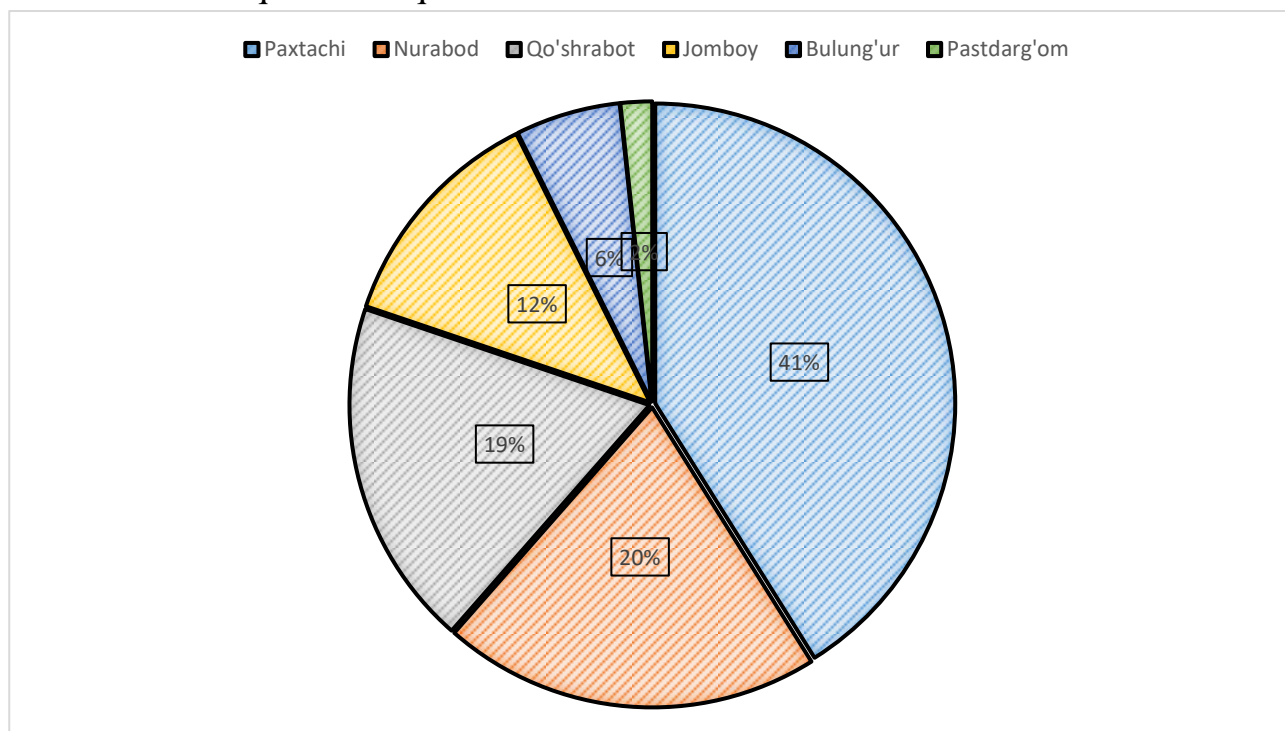
o'rikning Berton navi viloyatning Bulung'ur, Oqdaryo, Pastdarg'om va Qo'shrabod tumanlarida yetishtiriladi. Vengerka navi esa Bulung'ur va tayloq tumanlarida.

1-rasm. 2021-yilda Samarqand viloyati tumanlaridagi o'rik daraxtlari soni.

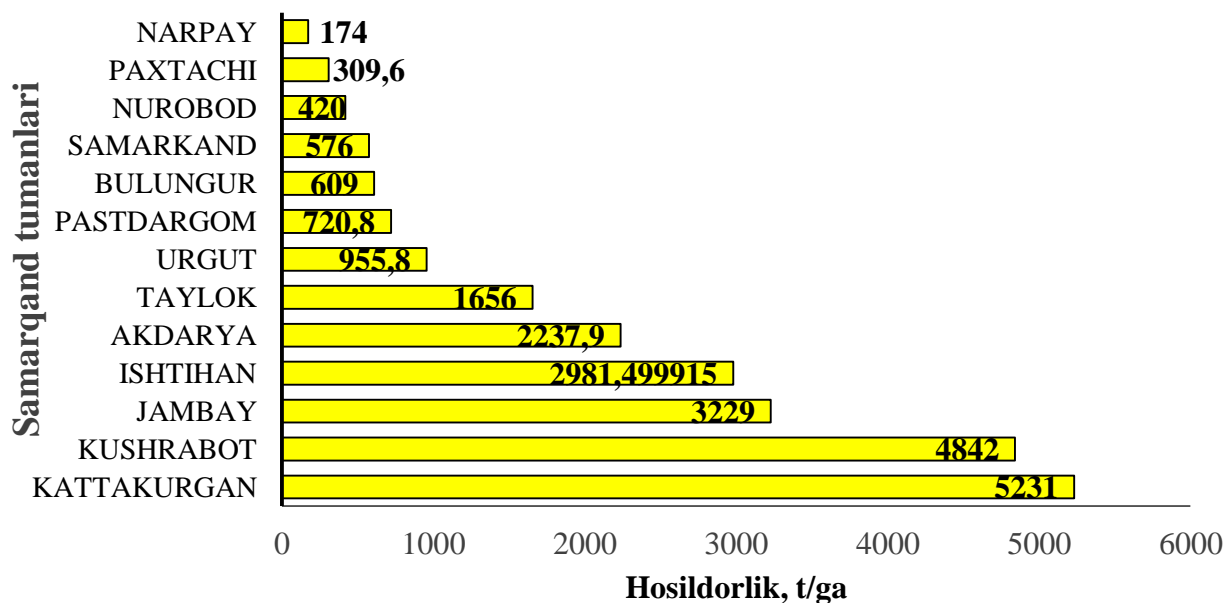
Jomboy tumani boshqa tumanlarga nisbatan 39600 dona o'rik daraxti mavjudligi bilan boshqa tumanlarga nisbatan oldingi o'rinlarda turadi (1-rasm). Eng oxirgi o'rinlarda esa Pastdarg'om tumani 1500 dona o'rik daraxti bilan ajralib turadi.

2021-yilda eng ko'p o'rik Paxtachai tumanida ekilgan bo'lib jami o'rik maydonini 41% ini tashkil qiladi (2-rasm). O'z navbatida Nurobod tumanida ekilgan o'rik maydoni jamiga nisbatan 20% ni, Qo'shrabod tumani 19% ni, Jomboy tumani 12 % ni va boshq. Tashkil qiladi.

2-rasm. 2021-yilda Samarqand viloyati tumanlaridagi o'rik ekilgan maydonlar.

2022-yil uchun o'rik hosildorligi prognozi bo'yicha Kattaqo'rg'on tumani oldingiz o'rinlarda turibdi (3-rasm). Undan keyin o'z navbatida Qo'shrabod, Jomboy, Ishtixon, Oqdaryo va Tayloq tumanlarini ko'rishimiz mumkin. Eng oxirgi o'rinlarda esa Narpay, Paxtachi va Nurobod tumanlarini ko'rishimiz mumkin.

3-rasm. Samarqand viloyatlari uchun 2022 yil uchun o'rik hosildorligini prognoz qilish.

XULOSA

Samarqandda eng ko'p yetishtiriladigan o'rik navlari "Mayskiy", "Berton", "Vengerka" va "Ispolenskiy" navlari hisoblanadi. Jomboy tumanida 39600 dona o'rik ko'chatlari ekilgan bo'lib bu viloyat miqyosida ilg'or tuman sifatida qarashimiz mumkin. 2021-yilda Kattaqo'rg'on tumani 5231 tonna mahsulot yetishtirish bilan boshqa tumanlarga nisbatan yetakchi o'rindaligi qayd etildi. Paxtachi tumanida esa 2021-yilda jami jami o'rik maydoniga nisbatan o'rik maydoni boshqa tumanlarga qaraganda 41 foizi ekin maydonini tashkil qilmoqda.

Yuqoridagi umumlashtirilgan xulosalar o'rik maydonlari va ishlab chiqarishlari tumandan tumanga farq qilishi aniqlandi, shuning uchun biz o'rik yetishtirish barqarorligiga erishish uchun ko'proq muhim yetishtirish texnologiyalarini taklif qilamiz. O'simliklarning hosildorligi va mahsuldorligi bo'yicha sotiladigan o'rik turlarini aniqlash va keyingi tajribalarimiz uchun qaysi navlar mos kelishini baholashlashdan iborat bo'lad.

REFERENCES

1. А.А.Рибиков, С.А.Остраухова (1981). Ўзбекистон мевачилиги. “Ўқитувчи”-Тошкент, 20-21, 30-31.
2. Улуғбек Бойжонов, Ўрмон Мирзохидов, Гулрабо Рустамова, & Алишер Ботиров (2022). САМАРҚАНД ИЛМИЙ ТАЖРИБА СТАНЦИЯСИ КОЛЛЕКЦИЯ МАЙДОНЛАРИДАГИ ИСТИҚБОЛЛИ ЎРИК НАВЛАРИДА ФЕНОФАЗАЛАРНИ ЎТИШ МУДДАТЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3 (Speical Issue 1), 287-292.
3. Botirov, A., Murtazayev, A., Ochilov, B., & Rustamova, G. (2022). UZUM YETISHTIRISHNING HUDUDLAR KESIMIDAGI TAHLILI. Academic research in educational sciences, 3(Speical Issue 1), 293-297.
4. Alisher Botirov, Bahodir Ochilov, & Furqat Hasanov (2022). ILMIY-TAJRIBA STANSIYASINING SO‘NGI YILLARDAGI STATISTIK KUZATUVLARI. Central Asian Academic Journal of Scientific Research, 2 (2), 202-207.
5. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi (2022). O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi. Toshkent, 34.

